

EGY VÉRBŐL VALÓK VAGYUNK*

VÉRADÁSOK A CIVILEK ÉS ÁLLAMI SZERVEK ÖSSZEFOGÁSÁBÓL BÉKÉSBEN

Rákóczi Attila

Bevezetés

■ A Magyar Vöröskereszt a VII. Kongresszusán döntött arról, hogy november 27-ét határozza meg a vérédonok napjának. A dátum annak állít emléket, hogy 1954. november 27-én kaptak egykoron állami kitüntetést vérédonok, sokszoros vérédonok, vagy vérédonást szervezők (Brüll 1988).

A Magyar Vöröskereszt (a továbbiakban: Vöröskereszt) számításai szerint napi 1600–1800 fő vérédonra van szükség a biztonságos országos vérvérszlet fenntartásához. A Vöröskereszt a tevékenységét legfőképpen az Országos Vérellátó Szolgálattal közösen végzi, és naponta a fenti számú vérédon toborzását kell elvégezniük, hogy a baleseti sérültek ellátásához, vérvérszitményekre, transzfúzióra szoruló betegek kezeléséhez elegendő vér legyen. 2020-ban 10 002 vérédon esemény történt, ahol 328 122 fő adott vért, amellyel 984 576 életet mentettek meg a vérédon honfitársaink (Vöröskereszt 2023).

A koronavírus-járvány kihívást jelentett a biztonságos vérellátás szempontjából. Jelentősen csökkent a vérédonosi hajlandóság és a vérédon események száma is. A pandémia kezdeti időszakában kockázatot jelentett, ha valaki átesett a víruson. Az első hullám idején kevesebb mint felére esett vissza az események száma, a megjelentek száma közel 30%-kal csökkent (Pál et al. 2021). A civilek pandémia alatti működésének akadályozó tényezőiről számol be Nyers (2020) is kutatásában. A vérédonosok szervezését több esetben civilek, munkahelyi közösségek is segítik. A Vöröskereszt települési szervezetei, sportegyesületek, ugyanakkor a versenyszféra szereplői is meghatározóak. Mindezek mellett sportegyesületek, a honvédség és az állami szervek szerepvállalásai is jelentőséggel bírnak.

* <https://doi.org/10.62560/csz.2024.01.03>

A Békés Vármegyei Kormányhivatal az elmúlt években szélesítette a társadalmi felelősségvállalásait (Rákóczi 2021), számos civil szervezettel kötött együttműködési megállapodást, közöttük a Magyar Vöröskereszt Békés Vármegyei Szervezetével, ennek keretében több egészségügyi programot, véradást is szervezve (Rákóczi és Marácz 2022).

Írásom célja bemutatni, hogy egy alapvetően hatáskörét és feladatkörét tekintve közigazgatással foglalkozó szerv – a Békés Vármegyei Kormányhivatal (a továbbiakban: Kormányhivatal) – hogyan szélesítette a társadalomszervező tevékenységét az állampolgárok egészségügyi támogatását (véradások szervezését) illetően is, és e tevékenységét milyen szervezetekkel, civilekkel, és milyen eredményekkel végezte 2017 és 2022 között. Az eredmények bemutatását a Kormányhivatal ún. Közös Érték az Egészség programjában gyűjtött statisztikákra, adatokra építve végzem.

Civilek szerepe a közfeladatok ellátásában

A nyolcvanas–kilencvenes években, hazánkban lejátszódott társadalmi-gazdasági, politikai változásoknak köszönhetően napjainkra jelentős társadalmi támogatottsággal és növekvő gazdasági potenciállal rendelkező, rendkívül heterogén összetételű nonprofit (civil) szektor jött létre (Nárai 2005:111).

Németh (2013: 3) megállapításai szerint a civil szervezetek a modern társadalom fontos elemei: aktív résztvevői a társadalom életének, rendszerint a közjót szolgálják azzal, hogy állami feladatot vesznek át részben vagy egészben. (...).

A magyarországi rendszerváltozás a civiltársadalom újjászületését és megerősödését is eredményezte. Nagy számban alakultak társadalmi csoportok, vagyis civil közösségek, és fokozatosan alakultak ki a társadalmi önszerveződés keretei. Önkéntesség, öntevékenység és adományozás a civil aktivitás jellemzői és formái, amelyekkel polgárok tízezrei élnek, mint az egyéniségük kiteljesedésének sajátos terepe.

A civil szervezetek a közfeladatok ellátása terén egészen az 1990-es évekig csak kiegészítő szerepet vallhattak magukénak – azonban a fentiekben is említett növekvő civil szerepvállalást magával hozó rendszerváltás a harmadik szféra előtérbe kerülését eredményezte (Vári 2020: 29).

Feleki (1911) az 1900-as évek elején azt állapította meg, hogy az állami feladatellátásnál akár jobban és hatékonyabban, emberközelibb módon láthatnak el közfeladatot a civil szerveződések. Száz évvel később Kákai (2018) kutatása ezt továbbra is megerősíti. Adatai alapján 1996 és 2004 között megnyolcszorozódott az önkormányzatoktól közfeladatot ellátó civil szerveződések száma, akkor ez 2 666 szervezet volt.

A modern kori társadalmakban mégis biztosabbnak és eredményesebbnek tűnik az a működés, amikor a szektorok együttműködnek, és így integrált szemlélettel formálják a társadalmi folyamatokat.

Utóbbi Németh (2013: 6) a következőképpen fogalmazza meg: „Jogállami berendezkedésünkben ma már elfogadott paradigma, hogy a piacgazdaság és a demok-

ratikus működési elvek három szektor együttműködését követelik meg: az állami, a civil és a piaci vállalkozások. A civil társadalom független az államtól, egyúttal szimbiózisban él vele.”

Budai et al. (2019a) rávilágítanak, hogy bár az államigazgatási szervezetek munkáját alapvetően a jogszabályok határozzák meg, mégis egyre fontosabb kérdés, hogy szükségesek-e más, további intézkedések a szervezetek céljainak eléréséhez. Ilyen „más típusú” tevékenységek alatt a hazai vállalatok főként környezetvédelemmel, fenntarthatósággal kapcsolatos kérdéseket, kisebb hányadban társadalmi célú tevékenységeket értik (Budai et al. 2019b). Tehát a különféle társadalmi, gazdasági gondok kezelése, a környezetvédelmi kérdések megoldásai a civilektől, piaci szereplőktől (vállalatok), és állami szervektől többlet feladatvállalást várnak (Nárai és Reisinger 2019: 156). A társadalmi felelősségvállalás lényege az együttműködés, a szférák közötti szorosabb kommunikáció és kapcsolat a közös célok, közös vállalatok elérése érdekében, összességében a társadalmi jólét megvalósításáért.

Nárai (2005: 133) megállapításai szerint: természetesen nem mindegyik civil szervezet jut el odáig, hogy képes és alkalmas a közfeladatok átvállalására. A szervezetek többsége nem is ilyen céllal alakul, s nem is kell, hogy ilyen céllal alakuljon. Ettől függetlenül minden egyes szociális jellegű civil kezdeményezés, összefogás a szociális háló fontos elemét képezi, hiszen embertársaink megsegítésén munkálkodnak, azon, hogy a rászorulókat, a valamilyen szempontból hátrányos helyzetűek életminőségét, társadalmi beilleszkedését javítsák, életüket megkönnyítsék. A szociális háló apróbb és nagyobb alkotóelemei nélkülözhetetlen területeket képviselnek, szerepük a jövőben a sokasodó problémák, az ellátórendszer hiányosságai, a költségvetési megszorítások, a szolgáltatások egyén-orientáltabb kívánalma miatt bizonyosan növekedni fog.

A véradás története

Az ápolás és a gyógyítás mellett a vérrel kapcsolatos élmények is egyidősek az emberiséggel, az emberiség történetével. Az őskortól napjainkig, a vér misztikájától a vérrel, keringéssel kapcsolatos tudományos eredményeken át vezet a hazai, és nemzetközi szinten szervezett véradásokig tehát nagyon hosszú múlttal rendelkezik a vérátömlesztés. A transzfúzió napjainkra már a medicina nélkülözhetetlen eszközévé vált (Rajk–Mészáros 2014: 75).

A véradásokkal, vérkészítményekkel való ellátás biztosítása a háborús időkben fokozottabban jelentkezett, a transzfúziós technika fejlődése eredményezte a citrátos vérkonzerv alkalmazását, melyhez a dextróz hozzáadásával a vér tárolhatóságát is meg tudták növelni (Petrányi 2019: 235).

A vér átömlesztésének javallatát az a feltételezés képezte, hogy ezáltal a beteg vére megjavítható, és a csökkent életerő helyreállítható.

Ezért is használták a vérátömlesztés hőskorában általában bárányvért, mert a bárány „jó és szelíd” vére felelt meg a leginkább ennek az indikációnak (Kiss 2023: 587).

A megfelelő vérkészlet biztosítása minden egészségügyi rendszerben fontos, ugyanakkor a legtöbb országban kihívást jelent. Hazánkban is egyre csökken az évenkénti levett vér mennyisége, valamint a véradók száma is (Béla-Csovcsics–Kincsesné 2018).

Az önkéntes véradás egy olyan proszociális magatartásforma, amely a társadalom számára magas hozzáadott értékkel bír, mivel egy ország biztonságos vérellátásához nagy mennyiségű vérkészítményre van szükség (Dorner–Csordás 2020). A WHO adatai szerint éves szinten világviszonylatban 112 millió, Európában évi 32 millió egységre van szükség, mely mennyiségeket jelentős részben önkéntesektől gyűjtenek véradások alkalmával (Piersna–Merz 2019).

Az emberi vér mással nem helyettesíthető, ezért a biztonságos vérellátottsághoz nagy szükség van rendszeres véradókra. A vérből háromféle vérkészítményt állítanak elő, és mindnek más a felhasználhatósági ideje. Rendszeres véradónak tekinthető az, aki évente legalább kétszer ad vért (Dorner–Csordás 2020). A véradás gyakoriságát szociodemográfiai, intézményi, fiziológiai és lélektani tényezők egyaránt befolyásolják (Masser et al. 2008).

Hazánkban évente 380 ezer egység vérre van szükség műtétekhez, baleseti sérültek ellátásához, vérkészítményekre, transzfúzióra szoruló betegek kezeléséhez, melyet nagyjából 10 ezer nyilvános véradó eseményen vesznek le, a véradás „magas küszöbű önkéntesség”-nek tekinthető tevékenység (Dorner–Csordás 2020).

Kihívást jelentett a vérellátás szempontjából a Covid–19 pandémia időszaka a donációs hajlandóság csökkenése, és a külső helyszíneken szervezett vérgyűjtési események elmaradása miatt. A járvány időszakában a véradók előzetes időpont-egyeztetést követően jelentkezhetek véradásra. Kezdetben ideiglenesen a véradástól eltiltották azokat, akik esetében felmerült a gyanú, hogy megfertőződtek a koronavírussal. A nemzetközi tendenciákkal párhuzamosan a vérkészítmény-felhasználás csökkenésére országunkban is számítani lehetett, ennek mértéke azonban nehezen volt megjósolható. Az Országos Vérellátó Szolgálat (OVSZ) tájékoztatta a fekvőbeteg-ellátó intézeteket a véradás átszervezésének ideje alatt a vérkészítmények elérhetőségének várható átmeneti csökkenéséről. Az OVSZ adatai alapján Magyarországon a járvány első hulláma kapcsán elrendelt intézkedéseket követő időszakban a mobil véradási események száma csökkent a legjelentősebb mértékben, 61%-kal, a véradásra megjelent donorok száma pedig 28%-kal lett kevesebb. A vörösvérsejt- és plazmakészítmények felhasználása országosan 30%-kal, az ún. thrombocytakonzentrátum-felhasználás 20%-kal csökkent (Pál et al. 2021).

A járvány időszakában a vármegyei tapasztalatunk az OVSZ-szel közösen az volt, hogy a kialakult helyzet miatt az érdeklődők száma alacsony volt, a véradók száma is jelentősen csökkent. Továbbá nehézséget okozott, hogy az a személy, aki védőoltást vett fel, 1 hónapig nem adhatott vért. Legnagyobb kockázatot a betegellátáshoz szükséges vér levétele jelentette.

A munkahelyekre és közintézménybe szervezett véradásokat több intézmény is lemondta. A véradók és a véradásban dolgozók egészségének védelme érdekében szigorú megelőző intézkedéseket vezettek be (kézfertőtlenítést, testhőmérséklet-mérést, korlátozták a helyiségben tartózkodó véradók számát).

A Békés Vármegyei Kormányhivatal társadalmi szerepvállalásai

A Békés Vármegyei Kormányhivatal az elmúlt hat évben egy társadalmi alapon nyugvó területi közigazgatás megvalósításába kezdett. Erről korábban részletesen beszámolt Rákóczi (2021), Rákóczi és Krizsán (2021) írásaikban. A társadalmi szerepvállalásaink lényege, hogy együttműködési megállapodásokat kötöttünk a Békés vármegyében működő civil szervezetekkel, közttestületekkel, kamarákkal, közép- és felsőoktatási intézményekkel. 2017-től napjainkig 26 szervezettel került sor megállapodás megkötésére.

Legalább ekkora a hangsúly a egészségügyi kérdésekkel kapcsolatos együttműködéseknek is a vármegyében. Utóbbiak révén a Kormányhivatal sikeresen látta el a koronavírus-járvány időszakában a védekező, megelőző feladatait (Rákóczi és Krizsán 2021), ugyanakkor évek óta sikeresen folytatjuk a vármegyében élők egészségügyi szűrőprogramját is az ún. Közös Érték az Egészség programmal.

Együttműködés a Magyar Vöröskereszt Békés Vármegyei Szervezetével

A Békés Vármegyei Kormányhivatal a társadalmi szerepvállalásainak, azon belül a vármegyei egészség tudatossággal, egészségfejlesztéssel kapcsolatos küldetéseinek magvalósítása érdekében a Magyar Vöröskereszt Békés Vármegyei Szervezetével 2018. október 10. napján kötötte meg az együttműködési megállapodását.

A megállapodás célja, hogy hozzájáruljon Békés vármegye szociális területet érintő felzárkózásához, az élet- és egészségvédelemhez, az egészségtudatosság növeléséhez, a betegségek megelőzéséhez, ezáltal az itt élő emberek életminőségének javításához. További célja a Vöröskereszt által végzett tevékenység társadalmi elismertségének növelése.

A megvalósítás eszközei a fentebb már említett Közös Érték az Egészség program működtetése, tanácsadás, véradások szervezése, a véradók egészségmutatóinak mérése. Az egészségi állapot egyes mutatóinak mérésével a megye valamennyi (75) településére sikerült eljutnunk, 252 kitelepülési alkalommal álltunk a lakosság rendelkezésére 2022-ig. Az egészségi mutatók mérésének igénybevétele önkéntes alapon történik. A program indításától (2018-tól) a közös együttműködés révén 2022 májusáig több mint 450 rendezvényen vettünk részt, és összesen 5 420 fő szűrése valósult meg. A kitelepülések közül a falunapokon, fesztiválokon résztvevők száma adja a legmagasabbat (2 441 fő) (Rákóczi–Maráczai 2022).

A véradások szervezésének módszere

A Magyar Vöröskereszt Békés Vármegyei Szervezetével a megkötött együttműködési megállapodás kapcsán minden év elején egyeztetjük az éves véradás-szervezések időpontjait, ütemezését, így alakul ki az éves terv a közös szervezések kapcsán. Ezt követően – a bekövetkező esetleges változások miatt – a hónapok elején is egyeztetést folytatunk. Ezek alapján meghatározzuk, hogy mely véradások szervezéséhez csatlakozik a Kormányhivatal. A kiválasztott helyszínek, időpontok kapcsán kiemelt kritérium, hogy a vármegye minél több települési véradásán részt vegyünk az adott évben. Ezekben a települési plakátokon az általunk kínált mérések is megnevezésre kerülnek, ugyanis a Kormányhivatal minden egyes helyszínre „kiviszi” a Közös Érték az Egészség programját is ingyenes egészségügyi mérésekkel.

A vármegyei civil szervezetek által rendezett véradások esetén a szervezet keresi meg a Kormányhivatalt, majd megkezdődik a szervezési folyamat. Ilyen típusú események kapcsán a Vöröskereszttel csak az eseményről történik egyeztetés, a szervezésben már nem vesz a részt a Vöröskereszt. E típusú véradásokon folytatunk térítésmentes egészségügyi méréseket.

Véradások eredményei 2017 és 2022 között

A járvány időszaka külön említést érdemel a véradásszervezés kapcsán, hiszen ezen időszak a vármegyénkben is nehézséget jelentett. A járványhelyzettel kapcsolatos feladatellátás biztosítása miatt két civil szervezettel vettük fel a kapcsolatot (Szeretlek Békés Megye Egyesület és Szeretlek Békéscsaba Egyesület), hogy az általuk szervezett véradásokhoz kapcsolódni tudjunk. Ezen kihívásokkal terhelt időszakban e véradásokon három alkalommal 54 liter vér gyűlt össze, mellyel 36 fő embertársunk gyógyulásához járulhattunk hozzá (1. táblázat).

1. táblázat. Véradások szervezése a pandémia időszakában a Kormányhivatal koordinálásával

időpont	helyszín	segítő (fő)	vér mennyisége (l)
2020. 12. 03.	Csabagyöngye Kulturális Központ	3	1,35
2021. 03. 01.	Csabagyöngye Kulturális Központ	7	3,15
2021. 05. 20.	Kornélia Étterem - Békéscsaba	2	0,9
összesen	3	25	5,4

A pandémia időszaka alatt önállóan is szervezett a Kormányhivatal véradásokat az alábbi helyszíneken és időpontokban (2. táblázat).

2. táblázat. Véradások szervezése a pandémia időszakában

év	helyszín	időpontok (db)	résztevők száma (fő)	vér mennyisége (l)
2019	3	6	109	49,05
2020	7	20	104	87,3
2021	3	22	204	91,8
összesen	13	48	417	228,15

A járvány három éve alatt a 417 fő résztvevő közreműködésével 228 liter vért gyűjtöttünk, mellyel 1 250 fő embertársunk gyógyulásához járulhattunk hozzá.

Összességében öt év alatt (a járvány időszakának adatait is beleszámítva) a Békés Vármegyei Kormányhivatal a civil szervezetekkel, egyesületekkel, a véradások szervezésével érintett szakmai szervezetekkel közösen, 2017 és 2022 között a 3. táblázatban szereplő adatok alapján szervezett véradó eseményeket.

3. táblázat. Véradások szervezése a 2017 és 2022 között Békés vármegyében

év	program száma	résztevők száma (fő)	vér mennyisége (l)
2017	1	8	3,60
2018	23	607	273,15
2019	60	1 586	713,70
2020	23	519	233,55
2021	14	407	183,15
2022	13	277	124,65
összesen	134	3 404	1 531,8

A közös programok elindítása óta a járvány előtti években egyre több véradó program szervezésében vettünk részt. A legtöbb eseményt 2019-ben szerveztük a társszervezőinkkel közösen, abban az évben 60 véradó program volt, ahol közel 1 600 fő véradó jelent meg, akik összesen 713 liter vért adtak.

A 3. táblázatot végigtekintve összességében megállapíthatjuk, hogy 2017–2022 között összesen 134 alkalommal támogattuk a Békés Vármegyei Területi Vérellátó munkáját. Az öt év során 3 404 fő véradó közreműködésével 1 531,8 liter vért gyűjtöttünk össze. A programok sikere érdekében a Békés Vármegyei Kormányhivatal a Magyar Vöröskereszt Békés Vármegyei Szervezete, az Emberi Erőforrások Minisztériuma Civil Kapcsolatok és Társadalmi Konzultáció Főosztálya, és több vármegyei civil szervezet véradó programjának megszervezését segítette. Ezen programok során összegyűjtött vér is nagyban hozzájárult a vármegyében történt összes esemény során összegyűjtött vérmennyiséghez.

1 ember 3 életet menthet meg a véradással, ahogy a Vöröskereszt szlogenje is szól: „Adj vért és ments meg három életet”, ezek tükrében az elmúlt években 10 212 fő embertársunk gyógyulásához járulhattunk hozzá.

Összegzés

A véradó honfitársaink önfeláldozó tevékenysége rendkívül fontos a társadalom számára. Az emberi vér semmivel sem pótolható. Éves szinten számos embertársunk szorul életmentő vérkészítményre. Ennek lehetnek baleseti okai vagy műtétek elvégzése, de sajnos számos esetben betegség következménye, hogy vérré, vagy vérkészítményre van szükség. Ezen esetekben a vér életmentő, akik azt adják, pedig a mindennapi hőseink.

A vérellátó szolgálatnak időről-időre egyre nagyobb kihívást jelent a szükséges vér begyűjtése, véradások szervezése, donorok megkeresése, felkutatása.

Ennek különösen nagy jelentősége volt a pandémia időszaka alatt. Látva e folyamatok nehézségét, a vérkészítmények iránti egyre fokozódó igényt, a Békés Vármegyei Kormányhivatal társadalmi szerepvállalásait erősítve, együttműködve a vármegyei Vöröskereszttel, a vérellátó szolgálattal, számos civil szervezettel, a vármegyei véradások szervezésébe kezdett.

Konklúzióként megállapítható, hogy az elmúlt öt évben több mint 130 véradó esemény rendeztünk meg, illetve vettünk részt rajtuk, ahol több mint 3 400 fő véradó jelent meg, akik összesen több mint 1 500 liter vért adtak, ezzel 10 ezer fő vérré szoruló embertársunk életét mentették meg.

Irodalom

- Béla-Csovcsics Andrea–Kincsesné Vajda Beáta (2018): Véradó vagyok. De miért? Egyetemisták véradási szokásait befolyásoló pszichológiai és személyes tényezők vizsgálata. *Marketing & Menedzsment*, 2018., (3–4.), pp. 61–71.
- Budai Balázs B.–Dömötör Ildikó–Gáspár Mátyás–Nárai Márta–Reisinger Adrienn–Suhajda Attila–Szabó Tamás–Tetőnyi É. Edit–Tevanné Südi Annamária (2019a): *A társadalmi közfelelősség alapjai*. Budapest: Nemzeti Közzolgálati Egyetem.
- Budai Balázs B.–Dömötör Ildikó–Gáspár Mátyás–Nárai Márta–Reisinger Adrienn–Suhajda Attila–Szabó Tamás–Tetőnyi É. Edit–Tevanné Südi Annamária (2019b): *A társadalmi közfelelősség intézményesülése a közigazgatásban*. Budapest: Nemzeti Közzolgálati Egyetem.
- Bujdosó Zoltán–Dávid Lóránt–Tózsér Anett–Kovács Gyöngyi–Major-Kathi Veronika–Uakhitova Gulmira–Katona Péter–Vasvári Mária (2015): Basis of heritagization and cultural tourism development. *Procedia–Social and Behavioral Sciences*, 188., pp. 307–315. doi: 10.1016/j.sbspro.2015.03.399
- Bujdosó Zoltán–Szűcs Csaba (2012): Beer tourism – from theory to practice. *Academica Turistica*, 5., (1.), pp. 103–111.

- Brüll Miklós (Szerk.) (1988): *A Magyar Vöröskereszt VII. Kongresszusa*. Budapest: Magyar Vöröskereszt OVB.
- Dorner László–Csordás Georgina (2020): Miért adunk vért? A magyar nyelvű véradás-motivációs skála kidolgozásának első eredménye. *Alkalmazott Pszichológia*, 20., (2.), pp. 79–89. doi: 10.17627/ALKPSZICH.2020.2.79
- Egri Zoltán (2020): A területi jövedelemegyenlőtlenségek változása Békés megyében 1988–2017. *Területi Statisztika*, 60., (4.), pp. 477–512.
- Egri Zoltán (2017): Települési egészségügyenlőtlenségek a gazdasági fejlettség triadikus felbontása alapján. *Studia Mundi–Economica*, 4., (3.), pp. 32–44. doi: 10.18531/Studia.Mundi.2017.04.03.32-44
- Farkas Tibor (2021): The Role of the Social Capital in Rural Development. Case Study Analysis of Village Research Camps in Romania and Hungary. *European Countryside*, 13., (3.), pp. 584–598. doi: <https://doi.org/10.2478/euco-2021-0033>
- Farkas Tibor (2003): A kistérségek a vidékfejlesztés és a területfejlesztés hálójában. In: Nemes Nagy József (Szerk.): *Kistérségi mozaik: Tanulmányok*. Budapest: ELTE TTK Regionális Földrajzi Tanszék, MTA–ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, pp. 19–38.
- Feleki Béla (1911): *A pártfogó ügy /patronázs/*. Budapest: Országos Ismeretterjesztő Társulat Kiadványa–Várnay és fia kiadó.
- Gyuricza Csaba–Szinay Attila–Zöldréti Attila–Zöldréti Szabolcs (2020): 精准农业和数字化能为农业高等教育带来新的动力. *Polgári Szemle: Kínai különkiadvány*, 16., pp. 198–211. doi: 10.24307/psz.2021.0114
- Kassai Zsuzsanna–Farkas Tibor (2012): Participation in Local Rural Development Partnerships. *Annals of The Polish Association of Agricultural And Agribusiness Economists*, 14., (6.), pp. 104–108.
- Kákai László (2018): Visszarendeződés? Civil szervezetek a közszolgáltatásokban a közigazgatási reform után. *Civil Szemle*, 15., (2.), pp. 51–71.
- Leonor Hernández–Joan Raül Burriel–Zoltán Bujdosó–Liliana Topliceanu (2017): *Training needs in renewable energies for local development*. Bacău: Alma Mater.
- Kiss László (2023): Az Orvosi Hetilap szerepe a vérátömlesztés kezdeteinél a történelmi Magyarország területén (1860–1876). *Orvosi Hetilap*, 164., (15.), pp. 587–590. doi: <https://doi.org/10.1556/650.2023.HO2748>
- Masser B. M.–White K. M.–Hyde M. K.–Terry D. J. (2008): The psychology of blood donation: current research and future directions. *Transfusion Medicine Reviews*, 22., (3.), pp. 215–233. doi: <https://doi.org/10.1016/j.tmr.2008.02.005>
- Nárai Márta (2005): Civil szervezetek szerepvállalása a szociális ellátás, szolgáltatás területén. *Esély*, (1), pp. 111–133.
- Nárai Márta–Reisinger Adrien (2019): A társadalmi felelősség intézményesülése a közigazgatásban. In: Brecksok A. Ágnes (Szerk.): *A társadalmi közfelelősség intézményesülése a közigazgatásban*. Budapest: Nemzeti Köszolgálati Egyetem, pp. 156–191.
- Németh Zsolt (2013): *Rendészet és civil szféra*. Budapest: Nemzeti Köszolgálati Egyetem.
- Nyers Szilvia (2020): Civilek a Covid–19-járvány idején: Összefoglaló Havasi Zoltánnal, a Budapest Bike Maffia alapítójával készült interjúról. *Szociális Szemle*, 13., (1), pp. 60–65.
- Pál Sándor–Réger Barbara–Kiss Tamás–Alizadeh Hussain–Vereczkei András–Miseta Attila Szomor–Árpád–Faust Zsuzsanna (2021): A SARS-CoV-2-pandémia hatása a vérkészítmény-felhasználásra a Pécsi Tudományegyetemen. *Orvosi Hetilap*, 162., (43.), pp. 1717–1723. doi: <https://doi.org/10.1556/650.2021.32334>

- Petrányi Győző (2019): A katonaság egészségügyi állapota a Magyar Honvédség történetében. *Védelem, Tudomány – a Katasztrófavédelem online szakmai, tudományos folyóirata*, 4., (2.), pp. 231–243.
- Piersna, T. W.–Merz, E. M. (2019): (Non-)donor demographics, donation willingness, and the donor career. *Transfusion*, 2019., (1), pp. 1–3. doi: 10.1111/trf.15268
- Priatmoko, Setiawan–Kabil, Moaz–Akaak, Ali–Lakner, Zoltán–Gyuricza, Csaba–Dávid, Lóránt Dénes (2023): Understanding the Complexity of Rural Tourism Business: Scholarly Perspective. *Sustainability*, 15., (2.), 1193. <https://doi.org/10.3390/su15021193>
- Rajk Veronika–Mészáros Judit (2014): Mérföldkövek a transzfuziológia történetében. *Kaleidoscope: Művelődés-, Tudomány- és Orvostörténeti Folyóirat*, 5., (9.), pp. 74–89. doi: 10.17107/KH.2014.9.74-89
- Rákóczi Attila (2022): A 2022-es történelmi aszály margójára. A kárenyhítési kérelmek kezelése a Békés Vármegyei Kormányhivatalban. *Polgári Szemle*, 18., (4–6.), pp. 247–259. doi: 10.24307/psz.2022.1206
- Rákóczi Attila (2021): A társadalmi alapokon nyugvó területi államigazgatás. *Civil Szemle*, 67., (2.), pp. 47–63.
- Rákóczi Attila–Krizsán Anett (2021): A Békés Megyei Kormányhivatal feladatellátása a koronavírus járvány elleni védekezés időszakában. *Polgári Szemle*, 17., (4-6.), pp. 130–148.
- Rákóczi Attila–Maráczai Gabriella (2022): A vidék egészsége. Egy kormányhivatali egészségügyi szűrőprogram eredményei. *Civil Szemle*, 72., (3.), pp. 75–90.
- Tánczos Tamás–Egri Zoltán (2010): Differenciálódási folyamatok a magyarországi kistérségek társadalmi és gazdasági fejlettségében. *Területi Statisztika*, 50., (3.), pp. 279–294.
- Vári Vince (2020): *A civil szféra, az állam és a rendészet*. IV. Turizmus és Biztonság Nemzetközi tudományos Konferencia, Zalakaros, 2019. december 3., Tanulmánykötet, pp. 29–41.